F. Sierksma

Profiel van een incarnatie

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 121 (1965), no: 3, Leiden, 360-365

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

PROFIEL VAN EEN INCARNATIE

In de inleiding van zijn critiek op bovengenoemd boek in het vorige nummer van dit tijdschrift maakt De Josselin de Jong „de meest ernstige wetenschappelijke en morele bezwaren”. Dit zijn wel ongeveer de zwaarste aantijgingen, die men tegen een wetenschappelijk boek kan maken. Wie zo iets doet, moet met betrekking tot de grondslagen van de methode van zijn critiek zelf boven iedere critiek en twijfel verheven zijn. Hoewel de mij ter beschikking gestelde plaatsruimte dit moeilijk — en in ieder geval volledigheid geheel onmogelijk — maakt, wil ik in het volgende aantonen, dat de critiek van dJdJ (afkorting voortaan in verband met de plaatsruimte) op onjuiste veronderstellingen is gebaseerd en wetenschappelijk onverantwoord is. Wat mijn stijl betreft, zal ik trachten me te matigen en in ieder geval dJdJ's bepaald niet gecamoufleerde onbeleefdheden niet met gelijke munt betalen.

1. dJdJ stelt een aantal methodische regels op, die voor hem blijkbaar uit de hemel zijn gevallen. Methoden moeten echter aan onderwerp en omstandigheden worden aangepast. dJdJ verzwijgt dan ook de door mij gevolgde methode, die in mijn boek uitvoerig is beschreven en verantwoord en die door Tibetologen en sociologen is geprezen. Het is duidelijk, dat de verhouding van een enquêteur of field worker tot zijn informant(en) volkomen verschilt van die tussen twee mensen, die gedurende 2½ jaar een geregeld en intensief contact hadden — een contact, dat niet alleen de wetenschap betrof, maar ook politiek, geld-zorgen, vitaminen, Engelse les, bioscoopjes, gestopte sokken, christendom, winkelen en schaken en wat dies meer zij. Het contact met een min of meer „onbewuste” informant verschilt volkomen van dat met een theoloog, die speciaal naar Nederland werd gestuurd voor hulp bij Westers wetenschappelijk werk. Een informant, die slechts informatie geeft, is een volstrekt ander mens dan een geleerde, die uitgesproken sociale en politieke meningen heeft en die de desbetreffende meningen van zijn gesprekspartner eenvoudig wenst te weten, om erover te kunnen discussiëren. De beleefdheid eist, dat men op uitdrukkelijke vragen van een informant een eerlijk antwoord geeft. Maar dJdJ verzwijgt weer, dat ik in mijn boek vertel, hoe ik aanvankelijk niet reageerde op de sociale critiek van mijn informant, maar dat later

wel moest doen, omdat hij het vroeg. Ook verzwijgt dJdJ een wezenlijk, nee, het centrale methodische uitgangspunt: dat mijn informant en ik elkaars informanten waren, zoals in het boek staat. Hij zou mijn leermeester zijn voor wat Tibet betreft, ik de zijne voor wat het Westen betreft, waarin hij zo hartstochtelijk geïnteresseerd was. Ieder, die ook maar iets van Tibet weet, weet hoe centraal het begrip leermeester voor een Tibetaanse lama is. Maar dit methodische uitgangspunt van onze verhouding en de methodische spil van mijn boek worden door dJdJ eenvoudig verzwegen.

2. Ik zou ethnocentrisch zijn geweest, mijn informant volgens hem vreemde normen hebben beoordeeld, omdat er sprake is van zijn minder goede manieren en van geringschatting voor de ongefundeerde pretenities van zijn aristocratische collega. dJdJ verzwijgt weer, dat mijn informant zich geneerde voor zijn manieren op grond van Tibetaanse normen, „mie tsjeu”, dat hij dit reeds in Tibet deed en deze gêne in Europa hield, en dat het mijn informant was, die een afkeer had van aristocraten. Hieraan kan worden toegevoegd, dat anti-aristocratische gevoelens in Tibet minder zeldzaam waren dan men hier denkt. Naar ik verneem, kan een buitenlandse publicatie over dit onderwerp tegemoet worden gezien. Wat de mentaliteit der Lhasa aristocratie betreft kan nog worden verwezen naar de op 12 November 1964 gehouden voordracht van de bekende Tibetoloog Snellgrove, die in niet mis te verstane bewoordingen spreekt over de zelfgenoegzaamheid en het conservatisme van deze machtsélite en die „rapid changes of heart and thought” dringend gewenst acht. dJdJ consulteert echter in Tibetaanse aangelegenheden liever niet Tibetologen, maar Indologen zoals de door hem met name genoemde dr. Pott en mr. Verwey. Ik heb toch maar gemeend, waar dat wenselijk was, Tibetologen van naam te moeten consulteren en niet alleen over aristocraten.

3. Reeds in de vorige gevallen werkte dJdJ met ruw uit het verband gerukte citaten, zoals iedere lezer kan constateren, maar deze strijdwijze wordt wel uitermate unfair, als hij beweert, dat ik mijn informant bespottelijk maak, wanneer deze geen antwoord wist te geven op mijn „vaak moeilijke en intieme vragen”. Dit wordt als volgt „bewezen”: *hij „stootte . . . slechts enkele onverstaanbare klanken uit.”*

In het boek staat:

„Maar in de gesprekken, die wij gedrieën hadden, ook al stootte Tsering slechts enkele onverstaanbare klanken uit en moest zijn collega het woord doen, bleek al spoedig, dat zij mij over veenomaden niets te vertellen hadden, dat me al niet bekend was.”

Ik tart dJdJ te bewijzen, dat deze volzin iets uitstaande heeft met „bespottelijk maken”. Ik tart hem te bewijzen, dat er moeilijke en intieme vragen over veenomaden zijn gesteld. Hij verzwijgt weer. Nu verzwijgt hij, dat de verminkte zin in kwestie betrekking heeft op de korte periode *voor* het eigenlijke contact met mijn informant, toen deze slechts enkele Engelse woorden kende en zijn mededelingen me bereikten via zijn collega — intieme mededelingen over yaks en koeien, veenomaden en landbouwers en gemengde bedrijven.

4. Ik zou geen ernstige poging hebben gedaan, om gesproken Tibetaans te leren. Dat heb ik wel degelijk. Mijn informant ried het me echter van de aanvang af, omdat hij toch alléén maar Engels wilde spreken. Dat en hoe Engels voor hem bijna een obsessie was, is in het boek uitvoerig uiteengezet en door dJdJ wéér verzwegen. Een zeer ernstige zaak is in dit verband, dat hij ook een essentieel methodisch feit verzwijgt: nl. dat mijn informant en ik bij onze conversatie steeds een intensief gebruik maakten van Tibetaans-Engelse en Engels-Tibetaanse woordenboeken, zodat ieder woord, dat maar even van betekenis kon zijn, dubbel kon worden gecontroleerd en wérd gecontroleerd. Voor communicatie is echter nog iets anders van grote betekenis, dat door mij niet met zo veel woorden is vermeld, omdat men zelfverheerlijking nu eenmaal liever aan anderen overlaat. dJdJ dwingt me nu echter te zeggen, dat men mij van Tibetologische zijde heeft gecompimenteerd met het uitstekende „rapport” met mijn informant. Het is duidelijk, dat een goed rapport + Engels verre te verkiezen is boven een slecht rapport + Tibetaans. Maar in zijn poging, om de wetenschappelijkheid van mijn boek aan te tasten, stelt dJdJ een zo pijnlijk intelligente vraag, als waarom het woord goed door mij nu eens spiritueel, dan weer materialistisch wordt opgevat. Het voor dJdJ wel minst pijnlijke antwoord is een tegenvraag: hoe vat hij het woord goed op, als een christen op dezelfde dag zegt, dat hij een goede dienst heeft bijgewoond en kort daarna, dat hij een goed diner verorberd heeft?

5. Ik zou uit schamele gegevens de meest vérgaande conclusies trekken. Met mijn „benijdenswaardige zekerheid” insinueert dJdJ zelfs, dat mijn boek één blok zelfverzekerdheid zou zijn zonder een spoor van wetenschappelijke voorzichtigheid. Tot gerief van dJdJ zijn de woorden „misschien” en „wellicht” en uitdrukkingen als „men kan zich afvragen”, „het kwam me voor”, „het zou niet onmogelijk zijn” en dergelijke in de eerste honderd bladzijden geteld. Het bleken er minstens 66 te zijn. Dit betekent ruwweg, dat door mij in een boek, dat gebaseerd is op feitelijke mededelingen van mijn informant, bij de

interpretatie daarvan minstens 1 x per 1½ bladzijde duidelijk reserve in acht wordt genomen. dJdJ telt niet, maar verzwijgt en insinueert. Hij laat het echter niet bij insinuaties. Met zo veel woorden zegt hij, dat ik bij mijn informant „onverantwoordelijk neurotische voeten diagnoseer”. Ik ben geen psychiater en ik laat het — zoals al weer in het boek staat — wel uit mijn hoofd om medisch psychiatrische diagnoses te stellen. In het boek staat dan ook: „Toen hoorde ik, dat Tsering neurotische voeten had, *een mij voordien volkomen onbekend verschijnsel.*” dJdJ mag dan met de hulp van Indologen de schijn wekken, iets van Tibetologie te weten, mij zal hij op grond van het volledige citaat niet een dergelijke misstap met betrekking tot de psychiatrie kunnen verwijten. Over onverantwoordelijkheid gesproken.

6. Het hoogtepunt is nog niet bereikt. „En dan moeten wij nog maar aannemen, dat de (i.e. *mijn* F. S.) mededelingen feitelijk juist zijn”, schrijft dJdJ. Met een dergelijke opmerking blameert een criticus alleen zichzelf. Immers, bijna onverbloemd beticht hij mij van het verstrekken van valse gegevens. Aangezien hij dit niet kan bewijzen en zelfs niet poogt het met *feiten* te staven is zijn insinuatie in een wetenschappelijke critiek ontoelaatbaar. „Op één punt althans” meent dJdJ zijn verdachtmaking te kunnen staven. Mijn informant heeft me bij herhaling meegedeeld, dat hij een zgn. vies, d.w.z. voorechtelijk kind is. Volgens dJdJ is dat niet waar. Toch heeft mijn informant me dit herhaaldelijk verteld met de bijzonderheden, die de lezer — ook dJdJ — in mijn boek kan vinden. Wat meer is — mijn informant heeft het ook voor me opgeschreven. In mijn bezit is een papier, waarop in het Tibetaanse handschrift van mijn informant staat *b(r)tsog-krug* (= *btsog-phrug*: zie voor spelfouten van mijn informant mijn artikel „*Rtsod-pa*” in *Indo-Iranian Journal*, vol. VIII, 1964, 130-152) en in mijn handschrift de daarbij door mijn informant gegeven toelichting alsmede de datum waarop deze informatie werd verstrekt. Jäschke geeft s.v. *btsog-pa* als eerste betekenissen „unclean, dirty”. Van wiens mededelingen moet men nu maar aannemen, dat ze feitelijk juist zijn? De plaatsruimte laat niet toe, verder nog uitvoerig te bewijzen, hoe pover en krom dJdJ's vermeend bewijs is. Het voorgaande is echter meer dan voldoende. Niettemin twee uitzonderingen. dJdJ meent blijkbaar, dat een „dirty child” een voorechtelijk of buitenechtelijk kind van een monnik is. Had hij goed gelezen, dan zou hem duidelijk geworden zijn, dat het een voorechtelijk kind *in het algemeen* is en dat de door hem smakeloos geachte „vieze incarnatie” dus slechts de zakelijke constatering is van een speciaal geval van voorechtelijkheid en van een wetenschappelijk

zelfs zeer belangrijk geval. In de tweede plaats moet erop worden gewezen, dat zijn povere argumentatie een tegenstelling kan suggereren tussen een humaan boeddhisme en een onmenselijk christendom. Maar als dJdJ ook nog iets over rooms-katholieke monniken meent te moeten zeggen, dan dient hij zich eerst op de hoogte te stellen van procedures als exclaustatie en laïcisatie en van de geschiedenis van het rooms-katholicisme. Hij zou dan weten, dat bijv. een ex-Jezuïet getrouwd kan zijn en kinderen hebben én in vrede leven met God en de kerk. Een wetenschapsman, die een onjuistheid over het rooms-katholicisme gebruikt tot staving van een onjuistheid over een Tibetaans verschijnsel, kan wel zeer bezwaarlijk een ander de aantijging van wetenschappelijke onnauwkeurigheid voor de voeten werpen. Men pleegt namelijk niet de integriteit van een wetenschapsman aan te tasten, wanneer men *één* aanwijzing *meent* te hebben, die dan ook nog zowel op Tibetaans als op rooms-katholiek terrein aantoonbaar onjuist is ondanks de ijverige hulp der met name genoemde Indologen Pott en Verwey, wier steun dJdJ blijkbaar niet kon ontberen. Op grond van de mondelinge en schriftelijke verklaringen van mijn informant zal dJdJ, in plaats van een smet te werpen op mijn wetenschappelijke integriteit, eenvoudig hebben te accepteren, dat mijn informant een *btsog-phrug* is. dJdJ schijnt dit iets verwerpelijks te vinden. Is hij zo'n fatsoensrakker, dat er voor hem een smet kleeft aan voor- en buitenechtelijke kinderen? Voor mij maakt het geen enkel verschil, niet m.b.t. mijn informant, noch m.b.t. Erasmus. En in mijn boek kan dJdJ lezen, dat het verschijnsel in Tibet zelf nauwelijks serieus werd genomen. Maar dat kan men verzwijgen natuurlijk en ook deze gelegenheid tot verzwijgen laat dJdJ weer niet onbenut.

7. Na deze wel zeer optimistisch wetenschappelijk genoemde critiek komt dJdJ met morele critiek. De kern ervan — ik moet aan de plaats-ruimte denken — is, dat ik mijn informant als een specimen zou hebben behandeld, „waarmee (ik) kon doen wat (ik) wilde” — excusez du peu. dJdJ citeert mij als bewijs: „*Het is in het algemeen wreed, om mensen als Tsering als specimina van een stervende beschaving te 'bestuderen', maar hij en de anderen waren nu eenmaal met dat doel uitgezonden.*” Het is langzamerhand wel overduidelijk geworden, hoe dJdJ citeert en hoe zeer hij een meester in het verzwijgen is. Hij verzwijgt in dit geval wat onmiddellijk op de geciteerde zin volgt: „*Bovendien zei Tsering zelf zeer gedicteerd: „Tibet is past.” Ik heb over hem als over een stuk van dat verleden geschreven, maar hem niet als zodanig behandeld.*” Door dit weg te laten meent dJdJ van een

schandelijke behandeling te kunnen spreken. Na twee en een half jaar schreef mijn informant me in een brief — in het boek vertaald opgenomen — dat hij me een beter karakter vond dan de andere mensen in dit land. Na een schandelijke behandeling is dat heel vreemd. Hij schreef me dit, terwijl hij wist, dat ik zijn biografie bewerkte en zou laten uitgeven. Maar er zijn ook nog getuigen, die mondeling en schriftelijk kunnen en willen verklaren, hoe zeer mijn informant zich bij mijn gezin en mij thuis en gelukkig voelde. Trouwens, denkt dJdJ werkelijk, dat iemand zich eerst schandelijk gedraagt, om dan haarfijn in een boek verslag van zijn schandelijk gedrag te doen en zich dusdoende zelf in zijn hemd te zetten? De gedachte alleen reeds is onzinnig. De overige morele bezwaren van dJdJ zijn van hetzelfde laken een pak en werden merendeels reeds in het voorgaande weerlegd. En als hij er behoefte aan heeft, dan kan dJdJ in méér plaatsruimte méér morele opheldering krijgen.

De feitelijke situatie is deze. Men zit in de Tibetologie te springen om gegevens. Nu deze beschaving snel verdwijnt, is ieder gegeven er één. Een Tibetoloog vraagt mij, te helpen bij het verzamelen van gegevens. In de geschetste omstandigheden wordt gaarne aan dat verzoek voldaan. Een deel van mijn kleine bijdrage is de eerste biografie in Westerse zin van een Tibetaanse incarnatie, die door Tibetologen sociologen en godsdiensthistorici is geprezen. dJdJ levert als cultureel anthropoloog een critiek, die die naam niet meer verdient, maar een persoonlijke aanval moet heten. Hij doet dat op grond van de lectuur van het boek,

- a) dat hij aantoonbaar slecht heeft gelezen;
- b) waaruit hij citaten neemt, die uit het verband zijn gerukt;
- c) waaruit hij citaten neemt, die zijn verdraaid;
- d) met het gevolg, dat het hele boek op zijn kop wordt gezet.

Het hierboven geleverde bewijsmateriaal voor deze stellingen mag meer dan voldoende worden genoemd. Een critiek van dit allooi is heel gewoon beneden de maat — om het gematigd uit te drukken.

F. SIERKSMA